

**1960'LARDAN 1980'LERİN SONUNA KADAR YAPILAN SEÇİMLER
EKSENİNDE KEŞAN'DAKİ SEÇMENLERİN TUTUMU¹**

**THE ATTITUDE OF VOTERS IN KESAN ON THE AXIS OF THE ELECTIONS
MADE FROM THE 1960S TO THE END OF THE 1980S**

Turgay AKKUŞ*

*Geliş Tarihi: 14.03.2023
(Received)*

*Kabul Tarihi: 04.07.2023
(Accepted)*

ÖZ: Türkiye'nin toplumsal tarihinin en önemli boyutlarından birisi demokrasinin gelişim sürecidir. Tanzimat Fermanı ile başlayan süreçte siyasi iktidarın yapılanmasında tedricen bir değişime tanıklık edilmiştir. TBMM'nin açılması ve ardından gerçekleştirilen siyasal alandaki devrimlerle iktidarın kaynağı dünyevileştirilerek ulusal egemenliğe dayalı bir toplumsal düzen kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrası gelişen dinamiklerin etkisiyle Türkiye'de çok partili politik bir sisteme geçilmiştir. 1950'lere damgasını vuran Demokrat Parti döneminin 27 Mayıs 1960'ta bir darbe ile sona ermesi, ülkenin siyasi hayatında yeni bir dönemin kapılarını açmıştır. İdeoloji seçmen tercihlerini etkileyen bir faktör olarak ön plana çıkmıştır. 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980'deki askeri müdahaleler ülkedeki siyasi hayatın yeniden yapılanmasına yol açmıştır. Bu çalışma 27 Mayıs 1960'dan başlayarak 1980'lerin sonuna kadar olan dönemde ağırlıklı olarak genel seçim sonuçları üzerinden Keşan'daki seçmen tutumunu ortaya koymaya çalışmıştır. Bu bağlamda Keşan'daki seçmen profilinin darbelerin ardından ortaya çıkan vesayet düzenine mesafeli olduğu, çoğunlukla genel seçimlerden farklı eğilimler gösterdiği, zamanla ideolojik dinamiklerin seçmen davranışında belirleyici olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Seçmen, Seçim, Keşan, Darbe

ABSTRACT: One of the most important dimensions of Turkey's social history is the development process of democracy. In the process that started with the Tanzimat, a gradual change was witnessed in the structuring of the political power. With the opening of the Turkish Grand National Assembly and the subsequent revolutions in the political field, the source of power was secularized and a social order based on national sovereignty was established. With the effect of the dynamics that developed after the Second World War, a multi-party political system was adopted in Turkey. The end of the Democratic Party era, which marked the 1950s, with a coup on May 27, 1960, started a new era in the country's

¹ Bu çalışma Trakya Üniversitesi Keşan Yusuf Çapraz Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu tarafından 17-18 Kasım 2022 tarihlerinde Keşan / Edirne'de düzenlenen "100. Yılında Keşan Sempozyumu" isimli ve temalı ulusal sempozyumda sözlü olarak sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve geliştirilmiş halidir.

* Dr. Öğr. Gör., Bursa Uludağ Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü, takkus@uludag.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5409-7931.

OPEN ACCESS

© Copyright 2023 Akkuş

political life. Ideology has come to the fore as a factor affecting voter preferences. The military interventions on 12 March 1971 and 12 September 1980 led to the restructuring of the political life in the country. This study tried to reveal the attitude of the voters in Keşan, mainly through the general election results, starting from May 27, 1960 until the end of the 1980s. In this context, it has been determined that the electorate profile in Keşan is distant from the tutelage system that emerged after the coups, that it mostly shows different tendencies than the general elections, and that ideological dynamics became the determining dynamic in the voter behavior over time.

Key Words: Voter, Vote, Keşan, Coup

EXTENDED ABSTRACT

Democracy is simply defined as the rule of the people. In modern societies, the method that enables the reflection of the will of the people to the administration is the election. Vote; It is a tool that enables the reflection of the will of the people to the decision-making mechanism of the state. In this context, the meaning of the elections in the historicity of societies also emerges. At the end of the Second World War in Turkey, a real multi-party system was adopted. In 1946, a "problematic" election was held due to both the electoral system and what happened during the election process. The election victory of the Democrat Party (DP) on May 14, 1950, which put an end to the 27-year CHP rule, had wide repercussions in Turkey. While the DP's 10-year rule ended with a coup on May 27, 1960, a new era began in the political plane. The process that started with the 1961 Constitutional referendum has evolved into a period in which the political organizations from the DP tradition, the Justice Party (AP) and the New Turkey Party (YTP), gradually increased their public support. Apart from the 1969 general elections, the composition in question was seen in the Keşan locality. After the memorandum of March 12, 1971, an attitude change was observed in the voter behavior in Turkey that would continue until 1980. The Republican People's Party had an advantage over its rivals in the general elections in the 1970s, but it could not obtain a majority to form a government on its own. During this period, the political outlook throughout the country was dominant in Keşan as well. CHP took the first place in the district in terms of voter preference, but this situation was not limited to the 1970s and continued until the end of the 1980s. The coup of September 12, 1980 caused a change in the political structure of the country once again, and the elements of military tutelage tried to shape both the political and legal area within the framework of a restrictive attitude. The 1982 Constitution and the political structure that it is decisive were influential in the early 1980s.

Due to the interventions of the military tutelage elements, an artificial three-party political structure consisting of the Motherland Party (ANAP), the Nationalist Democracy Party (MDP) and the Populist Party (HP) has emerged. Claiming to have liberal, nationalist and conservative tendencies in the new era, ANAP left its mark on the 1980s. However, the left-wing bloc votes in Keşan reached the CHP votes in the 1977 general elections, leading to a different picture from the country in general.. It is understood from the election results that the coups of 1960, 1971 and 1980 had an impact on the attitude of the voters on a national scale and in Keşan in particular. This modest study aimed to reveal the attitude of the voters in Keşan within the framework of the elections held in the period of about ten years when the coups were decisive.

It has been observed that more than one factor is effective in voter attitude. Parameters such as ideology, class, stratum, group, education level, age, gender, ethnic and religious identities, family, socio-economic status, and development level have gained a decisive character in the political preferences of the voters. However, considering the period we examined, it has been determined that different voter behaviors occur in different periods in the same constituency, where social developments also affect the voter's attitude. It has been seen that the DP tradition, which was the victim of a coup in the general elections held in the 1960s in Keşan, which is the subject of our study, formed a considerable base in the electorate. But in the 1970s and 1980s this attitude; The approach of political parties to the problems has changed with the effect of factors such as their attitude towards the coups, the messages of the party leaders and their ability to pass it on to the society. Thus, a political outlook emerged where the parties on the left side of the political spectrum (left bloc) dominated the voters' preferences in Keşan.

No scientific study has been found to reveal the attitude of the voters in Keşan in the elections. However, since the transition to multi-party system in Turkey, local and national studies have been carried out to understand the voter's behavior, to reveal the dynamics behind them, to analyze their results, and to explain the situation in the long and short term. However, the number of publications in question was limited when compared to the number of studies in which political parties were taken as subjects. In studies on voter behavior; Three general approaches have come to the fore: a) sociological b) socio-psychological c) economic. While these approaches are used to explain the voter behavior in Turkey, different methods have been adopted periodically. In this study, a method based mainly on the comparison of the results of the general elections at the national level with the results at the local level (in Keşan) was followed. The results of the referendums of the 1961 and 1982 constitutions, which were prepared after the coups, were also analyzed, both nationally and locally (Keşan) voters' attitudes towards the coup. The periods in which the coups started were decisive in drawing the boundaries of the study. Each coup emerged as an action of the tutelage elements to shape the social order, but in the process it determined a framework in which social dynamics were decisive. At this point, the attitude of the voters; it included both a dynamic that enables change and a quality that reflects the stance of the voters against the elements of tutelage.

1. GİRİŞ

Demokrasi en yalın anlamıyla halkın yönetimi olarak tanımlanmaktadır. Modern toplumlarda halkın iradesinin yönetime yansımaları sağlayan yöntem ise seçimdir. Seçim; halk iradesinin devletin karar alma-oluşturma mekanizmasına yansımaları sağlayan bir araçtır. Bu bağlamda seçimlerin toplumların tarihselliği içinde yüklendiği anlam da ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de İkinci Dünya Savaşı’nın bitiminde gerçek anlamda çok partili bir düzene geçilmiştir. (Karpuz, 2010: 528) 21 Temmuz 1946’da gerek seçim sistemi (açık oy-kapalı sayım) gerekse seçim sürecinde yaşananlardan (Demokrat Parti’nin örgütlenmesini tamamlayamaması ve muhalefete yönelik baskılar) dolayı (Eroğul, 1990: 15-18) “sorunlu” bir seçim gerçekleştirilmiştir. 14 Mayıs 1950’de Demokrat Parti’nin (DP) 27 yıllık Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) iktidarına son veren seçim zaferi Türkiye’de geniş yankı bulmuştur. DP’nin 10 yıllık iktidarı 27 Mayıs 1960’taki bir darbe ile biterken siyasi düzlemde yeni bir dönem başlamıştır. 1961 Anayasası referandumu ile başlayan süreç DP geleneğinden gelen siyasi örgütlerin, Adalet Partisi (AP) ve Yeni Türkiye Partisi (YTP), kamuoyu desteğini giderek arttırdığı bir döneme evrilmiştir. Keşan yerelinde de 1969 genel seçimleri dışında söz konusu kompozisyon görülmüştür. 12 Mart 1971’deki muhtıra sonrası Türkiye’de seçmen davranışında 1980’e kadar devam edecek bir tutum değişikliği gözlenmiştir. CHP 1970’lerdeki genel seçimlerde rakiplerine üstünlük sağlamış ancak tek başına hükümet kuracak bir çoğunluk elde edememiştir. Bu dönemde Keşan’da ülke genelindeki politik görünümün hâkim olduğu görülmüştür. CHP seçmen tercihinde ilçede ilk sırayı almıştır. Ancak bu durum 1970’lerle sınırlı kalmamış 1980’lerin sonuna kadar devamlılık göstermiştir. 12 Eylül 1980 darbesi ülkede bir kez daha siyasi yapılanmada değişime neden olmuş, askeri vesayet unsurları gerek siyasi gerekse hukuki alanı kısıtlayıcı bir tutum çerçevesinde şekillendirmeye çalışmıştır. 1982 Anayasası ve onun belirleyici olduğu siyasi yapılanma 1980’lerin başında etkili olmuştur.

Askeri vesayet unsurlarının müdahaleleri nedeniyle Anavatan Partisi (ANAP), Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP) ve Halkçı Parti’den (HP) oluşan üç partili yapay bir siyasi yapı ortaya çıkmıştır. Yeni dönemde liberal, milliyetçi, muhafazakâr eğilimleri taşıdığını ileri süren ANAP 1980’lere damgasını vurmuştur. Ancak Keşan’da sol blok oyları 1977 genel seçimlerindeki CHP oylarına ulaşarak ülke genelinden farklı bir tablonun oluşmasına yol açmıştır. 1960, 1971 ve 1980 darbelerinin ulusal ölçekte ve Keşan özelinde seçmen tutumu üzerinde etkili olduğu söz konusu dönemlerde yapılan seçim sonuçlarından anlaşılmaktadır. Bu mütevazı çalışma darbelerin belirleyici olduğu yaklaşık onar yıllık dönemlerde gerçekleştirilen seçimler çerçevesinde Keşan’daki seçmen tutumunu-davranışını ortaya koymayı amaçlamıştır.

Seçmen tutumunda birden fazla faktörün etkili olduğu görülmüştür. İdeoloji, seçmenin içinde bulunduğu sınıf, tabaka, zümre, eğitim düzeyi, yaş, cinsiyet, etnik ve dinsel kimlikler, aile, sosyo-ekonomik statü, gelişmişlik düzeyi gibi parametreler seçmenlerin politik tercihlerinde belirleyici bir nitelik kazanmıştır. (Ergüder, 2007: 364-370) Ancak incelediğimiz dönem dikkate alındığında toplumsal gelişmelerin de seçmen tutumunu etkilediği aynı seçim bölgesinde farklı dönemlerde farklı seçmen davranışlarının ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Çalışmamızın öznesini oluşturan Keşan'da 1960'lı yıllarda gerçekleştirilen genel seçimlerde darbe mağduru olan DP geleneğinin seçmen kitlesinde hatırı sayılır bir taban oluşturduğu görülmüştür. Fakat 1970'ler ve 1980'lerde bu tutum; siyasi partilerin sorunlara yaklaşımı, darbeler karşısındaki tutumu, parti liderlerinin iletileri ve bunu topluma geçirebilme gücü-yetisi gibi faktörlerin de etkisiyle değişmiştir. Böylece siyaset yelpazesinin sol tarafındaki partilerin (sol blok) Keşan'da seçmen tercihinde ağırlığı oluşturduğu siyasi bir görünüm ortaya çıkmıştır.

Keşan'daki seçmenlerin seçimlerdeki tutumunu ortaya koymaya yönelik bilimsel bir çalışma olmamakla birlikte Türkiye'de çok partili hayata geçiş sürecinden itibaren gerçekleştirilen seçimlerde seçmen davranışlarını anlamaya, arkasındaki dinamikleri açığa çıkartmaya, bunların sonuçlarını analiz etmeye, uzun ve kısa vadedeki durumunu açıklamaya yönelik yerel ve ulusal ölçekli çalışmalar yapılmıştır.¹ Ancak söz konusu yayınların sayısı siyasi partilerin özne olarak alındığı çalışmaların sayısıyla kıyaslandığında sınırlı kalmıştır. (Beren, 2013: 196) Seçmen davranışlarına yönelik çalışmalarda; a) sosyolojik b) sosyo-psikolojik c) iktisadi olmak üzere üç genel yaklaşım ön plana çıkmıştır. (Akgün, 2000: 77) Türkiye'deki seçmen davranışlarını açıklamada söz konusu yaklaşımlardan yararlanılmakla birlikte dönemsel olarak farklı yöntemler de benimsenmiştir. Bu çalışmada ağırlıklı olarak genel seçimlerin ulusal ölçekteki sonuçlarıyla yerel düzlemdeki (Keşan'daki) sonuçlarının karşılaştırılmasına dayalı bir yöntem izlenmiştir. Darbeleri izleyen

¹ Yerel Ölçekli çalışmalara; Yusuf Ziya Özcan, "Siyasi Parti Tercihini Belirleyen Etmenler: İstanbul Örneği", *Toplum ve Bilim*, S. 76., Hamza Çakır, "Türkiye Yerel Seçimlerinde Seçmen Tercihlerini Etkileyen Kriterler: 30 Mart 2014 Yerel Seçimleri Kayseri Örneği", *Erciyes İletişim Dergisi*, C. 4, S. 1, Yıl: 2015, Rüstem Erkan-Mahzar Bağlı, "Diyarbakır'da Seçmen Davranışı ve Seçmen Davranışının Oluşmasında Yerel Medyanın Rolü", *Selçuk İletişim*, C. 3, S. 4. gösterilebilir. Yüksel Gülmen, *Türk Seçmen Davranışı: 1960-1970*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1979, Birol Akgün, *Türkiye'de Seçmen Davranışı, Partiler Sistemi ve Siyasal Güven*, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2002., Ersin Kalaycıoğlu, "Elections and Party Preferences in Turkey: Changes And Continuities in the 1990's", *Comparative Political Studies*, C. 3, S. 27 (October 1994), Ergun Özbudun-Frank Tachau, "Social Change And Electoral Behavior in Turkey: Toward A 'Critical Realignment'?", *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 6, No. 4 (Oct., 1975), gibi ulusal ölçekli yayınlar da bulunmaktadır.

süreçte hazırlanan 1961 ve 1982 anayasalarının halkoylaması sonuçları da gerek ulusal gerekse yerel (Keşan) düzlemdeki seçmenlerin darbe karşısındaki tutumlarını anlamlandırma bağlamında analiz edilmiştir. Çalışmanın sınırlarının çizilmesinde darbelerin başlangıcını oluşturduğu dönemler belirleyici olmuştur. Her darbe vesayet unsurlarının toplumsal düzeni biçimlendirmeye yönelik bir eylemi olarak ortaya çıkmış ancak süreç içinde toplumsal dinamiklerin belirleyici olduğu bir çerçeve sonucu belirlemiştir. Bu noktada seçmenlerin tutumu; hem değişimi sağlayan bir dinamik hem de vesayet unsurlarına karşı seçmenin duruşunu yansıtan bir niteliği içermiştir.

2. YENİ BİR ANAYASA VE DEMOKRASİ YOLUNA DÖNÜŞ

27 Mayıs 1960'ta gerçekleştirilen bir darbe sonucunda DP iktidardan uzaklaştırıldı. Kısa bir süre sonra oluşturulan Kurucu Meclis tarafından hazırlanan ve Türkiye'nin toplumsal tarihindeki görece olarak "en demokratik, liberal ve özgürlükçü" anayasa metni olan (Alkan, 1999: 56) 1961 Anayasası 9 Temmuz 1961'de halkoyuna sunuldu. Ülke genelinde % 38.3 "hayır" oranına karşılık % 61.7'lik düzeyde bir onayla kabul edildi. Devlet olanaklarının "evet" lehinde kullanıldığı, kendilerini kamuoyuna DP geleneğinin mirasçısı olarak tanıtan YTP ile AP'nin de içinde olduğu siyasi partilerin nihayetinde "evet" yönünde ağırlık koymaları sonucun belirlenmesinde önemli bir rol oynadı. (Alkan, 2017: 127) Öte yandan anayasaya yönelik bir toplumsal reddiyenin askeri yönetim sürecini uzatma olasılığı ve istikrarsızlık korkusu da kamuoyunda "evet" eğilimini güçlendirdi. 1960'ta 46.786² kişilik bir nüfus ve 22.744 kişilik bir seçmen kitlesinin bulunduğu Keşan'da 19.742 geçerli oyun 13.913'ü "evet" yönündeydi. (TÜİK, 2008: 211) Bu sonuç Keşan'da anayasaya Türkiye ortalamasının üzerinde (% 70.5) bir desteğe işaret etmekteydi. Anayasaya ilçe merkezinde % 68.5 kırsal alanda ise % 71.5 destek verildi. Oysa 1957 seçimlerinde Keşan'ın da içinde bulunduğu vilayet dâhilinde DP açık ara seçim zaferi kazanmıştı.³ Bu bağlamda Milli Birlik Komitesi'nin ülke genelindeki yoğun propaganda faaliyetleriyle yukarıda betimlenen genel çerçeve anayasaya verilen desteğin arka planını görece olarak açıklamaktaydı.

1961 Anayasası'nın halkoylamasından geçmesinin ardından 15 Ekim 1961'de gerçekleştirilen seçimlerle yeniden demokratikleşme sürecine dönüldü. D'Hondt (Nispi Temsil) sisteminin benimsendiği seçimler darbeye karşı kamuoyunun tutumunu göstermesi açısından önemliydi. Nitekim DP'nin politik düzlemde haleflğine soyunan Ragıp Gümüşpala liderliğindeki AP (% 34.8) ile Ekrem Alican'ın liderliğindeki YTP'nin (% 13.7) toplamda % 48.5 oy alması halkın önemli bir bölümünün darbeye karşı mesafeli durduğunu ortaya koydu. CHP % 36.7 oy

² Kırsal alandaki nüfus dâhildir.

³https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/1957MilletvekiliSecimi/1957_Secim_Sonuclari.pdf

düzeyine ulaşmasına rağmen tek başına hükümet kurabilecek bir çoğunluk elde edemedi. (DİE, 1961: 4-5) Böylece Türkiye’de koalisyonlar dönemi başladı. Keşan’da kullanılan 18.936 geçerli oyun 2.304’nü AP, 5.761’ni ise YTP almıştı. (DİE, 1961: 11) Her iki partinin toplam oyu % 42.5’lik bir orana ulaşmaktaydı ki bu durum ülke genelindeki politik tutumun Keşan’a da yansıtıldığını halkın darbeye karşı mesafeli bir tutum sergilediğini göstermişti. İlçede 9.102 oy alan CHP ilk sırayı almakla birlikte oylarındaki artışın arka planında askeri vesayet döneminin dinamiklerinin ne ölçüde belirleyici olduğu muğlaktı.

1963 yerel seçimlerinde CHP ile koalisyon yapan ve hükümete bakan veren siyasi partiler ciddi kamuoyu desteği yitirdi. Bu durum söz konusu partilerde İnönü ile koalisyon yaptıkları için cezalandırıldıkları yolunda bir kanı yarattı ve koalisyondan çekildiler. (Ahmad, 2015: 164) Ancak Keşan yerelinde bu tutum görülmedi ve 17 Kasım 1963 yerel seçimlerinde AP 5.217 geçerli oyun 2.836’nı alarak ilçede belediye başkanlığını kazandı. (DİE, 1965: 22) Edirne vilayeti dâhilindeki belediye başkanlığı seçimlerinde de durum farklı değildi. (DİE, 1965: 22-23) Sonuçlar adaylardan öte bölge seçmeninin politik tutumunu yansıtmakta, darbeye karşı mesafeli duruşun devam ettiğini ortaya koymaktaydı. 1963’te krize dönüşen Kıbrıs Sorunu ve Yunanistan’la yaşanan gerginlik zoraki koalisyonlar sürecinin devamlılığını sağladı. Bu arada 6 Haziran 1964’te hayatını kaybeden Ragıp Gümüşpala’nın yerine AP genel başkanlığına Süleyman Demirel seçildi. Demirel 1965 genel seçimlerinde partisini tek başına iktidara taşıyacaktı.

Siyasi Partiler Yasası’nın çıkarılmasından sonra gerçekleşen 1965 seçimlerinde milli bakiye sistemi uygulanarak küçük siyasi partilerin de parlamentoya girmelerine olanak sağlandı. 10 Ekim 1965’te gerçekleştirilen seçimlerde “ortanın solu” söylemiyle kendisini tanımlayan ve bu yüzden komünist olmakla itham edilen CHP ile gericileri korumak ve dini politize etmekle suçlanan AP ilk iki sırayı aldı. AP % 52.9 oy oranıyla 239 milletvekilliği kazanarak büyük bir başarı elde etti ve tek başına iktidar oldu. (DİE, 1966: VII) Seçim sonuçları askeri vesayet döneminin açık şekilde bittiğine işaret etmekteydi. CHP 8 puanlık bir düşüşle 28.8 oy oranıyla ikinci sırayı elde etti. Keşan’da 16.785 geçerli oyun 8.510’nu (% 50.7) AP, 6.192’sini (% 36.8) CHP kazanırken ülke geneline yakın bir görünüm oluştu. (DİE, 1966: 451) CHP oylarında % 8’lik düzeyde bir artış söz konusuydu. Bununla birlikte ilçenin seçmen profilinde darbe sonrası oluşan politik tutum devam etmekteydi. Keşan’ın iktisadi yapılanmasında tarımsal faaliyetlerin belirleyici olması, kırsal alandaki siyasi patronaj ağlarını kullanma konusundaki başarısı (Pamuk, 2014: 253) AP’nin seçmenlerin teveccühünü kazanmasındaki bir başka faktörü oluşturmaktaydı. Söz konusu dinamikler nedeniyle 2 Haziran 1968 de gerçekleştirilen yerel seçimlerde de Keşan’da genel seçimlerdeki kompozisyon süreklilik gösterdi. AP 18.224 geçerli oyun 8.324’ünü (% 45.7) alarak ilk sıradaki

yerini korurken 7.473 oy alan (% 41) (DİE, 1969: Edirne-1) CHP ise desteğini arttırmasına rağmen ikinci sırada kaldı.

1965 seçimlerini izleyen dönemde siyasi partilerde ve örgütlenmelerde değişimler oldu. CHP'de üretime emek koyan kırsal ve kentli kesimlere yönelen söylemleriyle ön plana çıkan Bülent Ecevit parti genel sekreterliğine seçildi. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) 8-9 Şubat 1969 tarihlerinde Adana'da yapılan olağanüstü kongresinde Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) adını alırken Alparslan Türkeş'in liderliği pekişti. Öte yandan Demirel'in izlediği iktisat politikalarından dolayı AP'de kopmalar görüldü. (Ahmad, 2015: 172) CHP'de de benzeri bir durum yaşandı ve "ortanın solu" kavramından rahatsızlık duyan Turhan Feyzioğlu liderliğinde 47 meclis üyesi CHP'den ayrılarak Cumhuriyetçi Güven Partisi'ni (CGP) kurdu. 12 Ekim 1969 da gerçekleştirilen genel seçimlerde AP dört yıl önceye göre 5 puan kaybederek, % 47'lik oy oranı ile ilk sırayı alırken parlamentoda 256 milletvekilliği elde etti ve iktidarını sürdürebildi. Onu, dört yıl önceki seçimlere göre 1 puanlık kayıp yaşayan, % 27'lik oy oranı ve 143 milletvekilliği ile CHP izledi. (DİE, 1970: VI-VII) 15.355 geçerli oyun kullanıldığı Keşan'da ise AP'nin 6.385 oyuna (% 41.6) karşın 6.912 oy (% 45) alan CHP ilk sıraya tırmandı. (DİE, 1970: 16) Böylece Keşan'da 1960 darbesinden sonra ilk defa ülkedeki genel kompozisyondan farklı bir sonuç orta çıkmış oldu.

1969 seçimleri Keşan'da seçmen davranışında darbenin belirleyici olduğu politik çerçevenin yerini sosyo-ekonomik koşulların ayırt edici olduğu bir çerçevenin almaya başladığını gösterdi. Ülkedeki yüksek enflasyon, işsizlik, genç işsiz oranlarındaki endişe verici yükseliş (Ahmad, 2015: 172-173) ve tarımsal üretimin ön planda olduğu Keşan'da, CHP içinde gelişen ve kırsal alandaki seçmene de geçen "toprak işleyenin, su kullananın" söylemi sonuçlar üzerinde göreceli olarak belirleyici oldu. Öte yandan AP'nin tarıma yönelik politikalarının pazara dönük üretim yapanlarla yapmayanlar arasındaki eşitsizliği derinleştirmesi (Pamuk, 2014: 258) kırsaldaki küçük ölçekli üreticilerin politik tercihlerini etkiledi. Nitekim ilçe merkezinde AP'nin % 46.9, CHP'nin % 44.8'lik oy oranlarına karşın Keşan kırsalında AP'nin % 39.4, CHP'nin % 45.05'lik oy aldığı bir tablo ortaya çıktı. (DİE, 1970: 413)

3. DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNE YENİ BİR MÜDAHALE

1971 yılının başlarında ülke geneline yayılan kaotik ortam, siyasi görüşler ekseninde gelişen ve çatışmalara zemin hazırlayan kutuplaşma süreci Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) Demirel liderliğindeki hükümeti iktidardan uzaklaştırmasıyla son buldu. 12 Mart 1971'de ordu tarafından verilen muhtırada; anayasada öngörülen reformların Atatürkçü bir çerçevede gerçekleştirecek partiler üstü bir hükümetin kurulması istenmekteydi. 26 Mart 1971'de Kocaeli milletvekili Nihat Erim tarafından bir teknokratlar hükümeti kuruldu. Ülke içindeki kaos devam ederken Türkiye İşçi Partisi (TİP) ve Milli Nizam Partisi (MNP) Anayasa Mahkemesi tarafından kapatıldı. Anayasada devletin tüm kurumlarını kapsayan geniş spektrumlu değişiklikler yapıldı. Bu çerçevede üniversitelerin ve TRT'nin özerkliği kaldırıldı. CHP içinde yeni hükümeti destekleme konusunda yaşanan görüş ayrılıkları Bülent Ecevit'in genel sekreterlikten ayrılmasına neden oldu. 8 Mayıs 1972'de İsmet İnönü CHP genel başkanlığı görevinden istifa etti. 14 Mayıs 1972'de tüzük gereği toplanan kurultayda Bülent Ecevit CHP genel başkanlığına seçildi. 1973 Mart ayında görev süresi dolan Cevdet Sunay'ın yerine AP ile CHP'nin uzlaşısıyla Fahri Korutürk 7. Cumhurbaşkanı olarak seçildi.

14 Ekim 1973'te muhtıra sonrası ilk genel seçimler gerçekleştirildi. CHP % 33 oy oranıyla 185 milletvekili elde ederek seçimlerde ilk sırayı aldı. Onu % 29 oy oranı ve 149 milletvekilliği kazanan AP izledi. Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ın kuruluşunda önemli rol oynadığı muhafazakâr-İslâmci çizgideki Milli Selamet Partisi (MSP) ile AP'den ayrılan muhafazakârların Ferruh Bozbeyli öncülüğünde kurduğu Demokratik Parti (DP) % 11'er oy alarak önemli bir başarı kazandılar. (DİE, 1974: 6-7) Keşan'da 18.695 geçerli oyun 6.575'ni (%35.2) AP, 10.136'sını (%54.2) CHP elde etti. (DİE, 1974: 36) CHP'nin başarısının arka planında seçim sürecinde geliştirdiği söylemler önemli rol oynadı. Bu bağlamda inanç özgürlüğüne yapılan vurgu, var olan toplumsal düzendeki bozuklukların ön plana çıkarılması, genel af vaadi, "ak günlere" ve "ortanın solu" sloganlarının topluma geçmesi yerel ve ulusal ölçekte partinin oylarını arttırmasını sağladı. (Alkan, 1999: 57) Öte yandan Ecevit'in muhtıra ve onun şekillendirdiği politik çerçeveye karşı net tutumu da kamuoyunda kendisine ve liderliğindeki CHP'ye desteği arttıran bir faktör oldu. Keşan'daki seçmen profilinin 1960 darbesini izleyen süreçteki darbe karşı tutumu dikkate alındığında Ecevit'in söz konusu siyasasının Keşan'daki seçmenlerde karşılık bulması partiler üstü bir tutumun sürekliliğine işaret etmekteydi. CHP'nin Ecevit liderliğinde örgütlediği politikalar 9 Aralık 1973'te gerçekleştirilen yerel seçimlerde de Keşan'da etkili oldu. Nitekim 5.800 geçerli oyun 3.408'ini (% 58.8) alan CHP, oyların 1.903'ünü (%32.8) alan AP'ye üstünlük sağladı. (DİE, 1974: 70)

1973 seçimlerinden ilk sırada çıkan CHP çoğunluğu elde edemediği için kısa bir süre MSP ile koalisyon hükümeti kurdu. Koalisyon sürecinde 20 Temmuz 1974'te hükümet Kıbrıs Barış Harekâtı'nı gerçekleştirdi. Harekâtın başlangıçtaki

hedeflere ulaşması kamuoyunda büyük bir sevinç dalgası yarattı. Başbakan Ecevit'in popülerliği ve prestiji tartışmasız biçimde arttı. Ancak bu durum koalisyonun dağılmasına engel olamadı. Ecevit politik durumdan yararlanarak erken seçime gitmek istedi ve 18 Eylül 1974'de görevinden istifa etti. (Çavdar, 2013: 242) Fakat diğer partiler var olan koşullarda CHP'nin oylarını daha da yükselterek kazanacağı bir seçime gitmeye yanaşmadı. Sadi Irmak tarafından kurulan partiler üstü azınlık hükümetinden sonra 31 Mart 1975'te AP lideri Demirel'in öncülüğünde AP, MSP, CGP ve MHP'den oluşan bir koalisyon hükümeti kuruldu.⁴ 12 Eylül 1975'te yapılan senato seçimlerinde CHP % 43.9, AP % 40.8 oy alarak siyasi alanın en güçlü iki partisi oldular. (DİE, 1976: X) Böylece Milliyetçi Cephe Koalisyonu (MCK) 1977 seçimlerine kadar iktidarda kalmayı başardı. Bu arada ülkedeki terör ortamı giderek yaygınlaştı. 1 Mayıs 1977'de Taksim'de yaşanan olaylarda onlarca insan hayatını kaybetti ya da yaralandı. Terör olaylarının gölgesinde 5 Haziran 1977'de genel seçimler gerçekleştirildi.

1977 seçimlerinde CHP dört yıl önceki oy oranını 8 puan arttırarak % 41'e ulaştı ve 213 milletvekilliği elde etti. AP de oylarını 7 puan arttırarak % 36'ya çıkardı ve 186 milletvekilliği kazanmayı başardı. MSP 3 puanlık bir düşüşle % 8 ve 23 milletvekilliği, MHP ise oylarını ikiye katlayarak % 6 ve 16 milletvekilliği kazandı. (DİE, 1977: 2) Seçim sonuçları iki partili bir siyasi sisteme işaret etmekteydi. Milliyetçi söylemler çerçevesinde siyaset yapan MHP'ye olan ilgi ve destek artmaktaydı. Muhafazakâr ve dinsel bir çerçevede siyaset yapan MSP'ye yönelik teveccüh de ise küçük bir azalma söz konusuydu. (DİE, 1977: 3) % 80.2 katılım ve 25.686 geçerli oyun kullanıldığı Keşan'da CHP, 16.102 oyla % 62.7'lik bir düzeye ulaşırken AP ise CHP'nin yarısı kadar, 8.127 oy alarak % 31.6 düzeyinde kaldı. (DİE, 1977: 36) CHP 1960 darbesinden beri Keşan'daki en yüksek oy oranını yakalamıştı. Partinin Türkiye genelindeki oy oranından % 50 daha fazla bir teveccühle kazanmasının arka planında birden fazla faktörün olduğu görülmekteydi.

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nın izlerinin kamuoyunun hafızasındaki yerinin henüz sıcak olması Ecevit'e ve CHP'ye yönelik desteğin artışındaki faktörlerden birisiydi. İkincisi, seçim sürecinde CHP'nin, AP liderliğindeki koalisyon hükümetinin yanlış politika ve eylemlerini eleştirerek başarılı bir muhalefet örneği vermesiydi. (Çavdar, 1983: 2036) Üçüncüsü gerek kırsal alanda gerekse kentlerde üretime emek koyan kitlelerde, üreticilerde hatta ılımlı bir sol söylemle işverenlerde karşılık bulan bir propaganda süreci geliştirilmesiydi. Dördüncüsü inançlara saygılı bir laiklik anlayışı çerçevesinde din ve vicdan özgürlüğüne yapılan vurguydu. Nitekim MSP ile yapılan koalisyon sırasında hükümet programını okuyan Ecevit'in "*Dine karşı şimdiye kadar takınılan tutum tarihi bir yanılgıdır.*" sözleri (Çavdar, 1983: 2035) süreç içinde topluma da geçen bir değişim çerçevesinde son derece

⁴ I. Milliyetçi Cephe Hükümeti

anlamlandı. Beşincisi MCK iktidarında iktisadi düzlemde yaşanan sıkıntıların belirleyici olmasıydı. Kıbrıs Barış Harekâtı ve izleyen dönemdeki ekonomik ambargo nedeniyle pek çok temel tüketim maddesinin piyasada bulunmaması ya da sınırlı olması, karaborsacılık, bu maddelere olan talebin yarattığı kuyruklar (Eğilmez, 2019: 147) kamuoyunun politik tercihini etkileyen bir başka faktördü. Seçim çalışmaları boyunca ülkedeki terör ortamının yok edileceğine dair halka verilen ileti de CHP'nin geniş kitlelerin teveccühünü kazanmasında etkili oldu. Bülent Ecevit'in "*CHP iktidarı yurtta can güvenliğini sağlayacaktır. İki yıldır yapılan tüm haksızlıkları giderecektir. Gelişmeyi köylüden başlatacak, tüm çalışanları refaha kavuşturan hakça düzen kuracaktır...*" (Gülen, 2019: 124) sözleri seçim çalışmaları boyunca seçmenlere bir vaat olarak sunuldu.

4. 1980 DARBESİ VE YENİ DÜZENİN KURULUŞU

CHP 1977 seçimleri sonrasında 213 milletvekilliği kazanarak bir azınlık hükümeti için harekete geçti ancak 3 Temmuz 1977'deki güven oylamasında gerekli çoğunluğu sağlayamadığı için hükümet kurulamadı. Yeni hükümet kurma görevini alan AP lideri Demirel, 21 Temmuz 1977'de MSP ve MHP ile bir koalisyon hükümetini kurarak Cumhuriyet tarihimizdeki II. MCK dönemini başlattı. 11 Aralık 1977'de gerçekleştirilen yerel seçimlerde CHP % 41.72, AP % 37.1, MSP % 6.9, MHP % 6.62 oy aldı. (DİE, 1979: 2-3) Görünüm 1977 Genel Seçimlerinin sonuçlarıyla hemen hemen aynıydı. 31 Aralık 1977'de CHP'nin gensoru önergesi üzerine gerçekleştirilen güven oylamasında AP liderliğindeki hükümet düşürüldü. 5 Ocak 1978'de Bülent Ecevit yeni hükümeti kurdu. Hükümet programında ülkede barış ve birliği sağlama vaat edildiyse de terör eylemleri süreklilik gösterdi. Aralarında Abdi İpekçi, Bedrettin Cömert, Doğan Öz, Nihat Erim, Kemal Türkler, Cavit Orhan Tütengil gibi gazeteci, akademisyen, hukukçu ve politikacıların da bulunduğu pek çok insan yaşamını yitirdi. Terör eylemleri ve ekonomik alandaki kötü gidiş iktidarın toplumdaki tabanını eritmeye başladı. Nitekim 14 Ekim 1979'da Konya, Manisa, Edirne, Muğla ve Aydın'da boşalan milletvekillikleri için yapılan ara seçimde tüm milletvekilliklerini AP kazandı. Seçim sonuçları üzerine 16 Ekim 1979'da Ecevit hükümeti çekildi ve Demirel liderliğindeki AP 12 Kasım 1979'da muhafazakâr partiler tarafından desteklenen bir azınlık hükümeti kurdu. Ancak hükümet değişiklikleri terör eylemlerine son veremediği gibi ekonomik durum da olumsuz bir seyir izlemeye devam etti. Yeni hükümetin uygulamaya koyduğu 24 Ocak 1980 kararları kısa vadede sonuç getirmedi. Nisan ayında Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün görev süresinin dolmasına rağmen AP ve CHP yeni bir cumhurbaşkanı seçme konusunda uzlaşamadı ve siyasi istikrarsızlık daha da derinleşti. Nihayet 12 Eylül 1980'de Cumhuriyet tarihindeki ikinci darbe gerçekleşti.

Yeni bir askeri vesayet dönemi ile birlikte tüm siyasi partiler kapatıldı, bu arada terör eylemleri bıçak gibi kesildi. İktidarı üstlenen Milli Güvenlik Konseyi (MGK) yeni bir anayasa için harekete geçti. 7 Kasım 1982'de yeni anayasa % 91

gibi yüksek bir oranla kabul edildi. Keşan'da bu referandumda kütüğe kayıtlı seçmenlerin % 92.8'i sandığa gitti. Bu oran Keşan kırsalında % 94.1'e ulaşmıştı. 31.212 geçerli oyun % 91.7'si (28.633) kabul yönündeydi. Buna karşın % 8.3'lük (2.579) bir kesim yeni anayasaya hayır demişti. (DİE, 1983: 36-37) Bu sonuçların arka planında iki nedenin bulunduğu söylenebilir. Birincisi son on yılda ülkenin içinde bulunduğu terör ortamı nedeniyle halkın güvenlik kaygısının ön planda olmasıydı. Temel hak ve özgürlüklerin bile kullanımının tehdit altında olduğu bir ortam karşısında güvenliği ön planda tutan bir hukuksal çerçevenin toplum nezdinde kabullenilmesi idi. İkincisi istikrarın bir an önce sağlanarak askeri vesayet sürecinin en kısa zamanda bitirilmesi idi. Bu durum siyasi ve ekonomik alanda normale dönülmesi açısından önemliydi. Anayasada 24 Nisan 1983'te yeni partiler yasasının yürürlüğe girmesiyle siyasi partilerin faaliyetleri serbest bırakıldı. MGK'nın onayını alabilen emekli bir general olan Turgut Sunalp'ın liderliğindeki Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP), eski DPT müsteşarı Turgut Özal'ın liderliğindeki Anavatan Partisi (ANAP) ve İsmet İnönü'nün eski özel kalem müdürü olan Necdet Calp'in önderliğindeki Halkçı Parti (HP) 6 Kasım 1983'teki seçimlere katılım hakkı elde edebildi. Böylece “yapay siyasi partiler ve yapay siyasal bir ortam kuruldu”. (Alkan, 1999: 59)

Seçimlerde dört politik eğilimi bünyesinde bulundurduğunu ileri süren Özal liderliğindeki ANAP % 45, HP % 30, MDP % 23 oy aldı. Keşan yerelindeki seçim sonuçları ülke genelinden farklı bir görünüm arz etmekteydi. Seçimler öncesinde askeri vesayetlinin politik unsurlarının, MDP'den yana tavır koymaları ve kamuoyu yoklamalarında önde çıkan ANAP lideri Özal'a yönelik olumsuz söylemleri (Akşin, 2016: 281) kamuoyunun tepkisini çekti, bu durum geniş kitlelerin ANAP'a yönelmesine neden oldu. (Ahmad, 2015: 224) Keşan'da geçerli 29.569 oyun 10.459'unu (% 35.4) ANAP, 14.218'ini (% 48.1) HP, 4.556'sını (% 15.4) MDP almıştı. (DİE, 1985: 22-002) Bu durum darbe öncesi dönemde Ecevit liderliğindeki CHP'nin aldığı oy oranından daha düşük bir düzeye tekabül etse de kamuoyunda CHP'nin mirasçısı olarak görülen HP'nin Keşan'da ilk sırada olmasını sağlayan bir politik kültürün devamlılığına işaret etmekteydi. Merkeze bağlı bucak ve köylerde ise ülke genelinden farklı bir sıralama ortaya çıkmıştı. 16.318 geçerli oyun 8.607'sini (% 52.7) HP, 4.828'ini (% 29.5) ANAP, 2.726'sını (% 16.7) MDP almıştı. (DİE, 1985: 22-010) Ancak merkezde durum başa baş bir görünüm arz etmekteydi. Geçerli 13.251 oyun 5.631'ni (% 42.4) ANAP, 5.611'ini (% 42.3) HP, 1.830'nu (% 13.8) MDP kazanmıştı. (DİE, 1985: 22-010) Sonuçlar HP'nin hem kentli hem de kırsal kesimden yüksek düzeyde oy aldığını göstermekteydi. Bununla birlikte 1977'de CHP'nin ilçe merkezindeki ulaştığı oy oranından yaklaşık 20 puanlık bir kayıp yaşanmıştı. Bu durum merkezdeki seçmenin tutumunda bir değişime işaret etmekteydi. Seçimlerin bir geçiş döneminde gerçekleştirilmesi, askeri vesayet unsurlarının Özal'ı eleştirmesinin toplumda yaratmış olduğu reaksiyon, ANAP'ın

dört eğilimi birleştirme söylemi ve gerçekleştirdiği etkili seçim propagandası bu sonuçta etkili olmuştur.

25 Mart 1984'te gerçekleştirilen ve Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP) ile Doğru Yol Partisi'nin (DYP) de katıldığı yerel seçimler, 1980 darbesinin yaratmış olduğu suni siyasal ortama son verdi. Ülke genelinde ANAP % 43.24, SODEP % 24.85, DYP % 11.8, HP % 7.78, MDP % 5.45 oy aldı. (DİE, 1984: 34-35) Askeri vesayet oluşturduğu sistemin iki önemli partisinin seçimlerde % 10'un altında kalması, 1983 genel seçimlerine katılmalarına izin verilmeyen SODEP ve DYP'nin ikinci ve üçüncü parti konumuna gelmeleri yeni bir dönemin başlangıcını oluşturdu. Keşan'daki görünüm ülke genelinden farklı değildi. 13.282 geçerli oyun 5.308'ini (% 40) ANAP, 1.954'ünü (% 14.7) DYP, 2.937'sini (% 22.1) HP, 3.083'ünü (% 23.2) SODEP almıştı. (DİE, 1984: 50-51) Genel seçimlerdeki sonuçlarla kıyaslandığında HP'nin oylarının önemli bir bölümünün SODEP'e kaydığı görülmekteydi. DYP ise güçlü bir başlangıç yaparak ilçede ülke genelinde olduğu üzere üçüncü sırayı almıştı. Askeri vesayet desteğine sahip olan MDP'nin belediye başkanlığı seçiminde oy alamamış olması, Türkiye'de ve Keşan'da vesayet düzeninin ve temsilcilerinin toplum nezdinde teveccüh görmediğine işaret etmekteydi.

1984'teki yerel seçimleri izleyen dönemde ülkedeki siyasi yaşam hareketlendi. 1985'te SODEP ile HP birleşerek Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) adını aldı. 1986'da toplumsal bir taban bulmakta zorlanan MDP kendini feshederken parlamentodaki milletvekillerinin 21'i DYP'ye geçti. Böylece 1983 genel seçimlerine katılımına izin verilmeyen DYP parlamentoya girmiş oldu. (Alkan, 1999: 59) Bu arada vesayet düzeninin bir sonucu olan eski siyasi liderlere yönelik yasak 6 Eylül 1987 referandumunda kaldırıldı. Ülke genelinde bıçak sırtı bir oranla (% 50.16) antidemokratik bu düzenlemeye son verildi. Özal'ın liderliğindeki ANAP'ın siyasi yasakları savunarak "hayır" yolunda kampanya yürütmesi partinin liberal ve özgürlükçü söylemiyle tezat bir görüntü yarattı. Keşan 1960 darbesinden beri süre gelen demokratik değerlere bağlı tutumunu bu referandumda da ortaya koydu ve ülke ortalamasının üzerinde bir oy oranıyla (% 65.1) (DİE, 1987: 22-002) yasakların kaldırılması yönünde bir eğilim gösterdi. Bu arada referandumda "hayır" oylarının oranı ANAP iktidarını oylarını konsolide etmeye yönlendirdi ve Cumhuriyet tarihinin üçüncü erken seçimine gidildi.

29 Kasım 1987 de gerçekleştirilen genel seçimler sonunda ANAP % 36.3, SHP % 24.8, DYP % 19.1 oy aldı. (DİE, 1988: 2-3) Oy oranlarından farklı olarak seçim sisteminden dolayı bir önceki seçimlere göre % 8.8 oy kaybetmesine rağmen ANAP Meclisteki milletvekili sayısını 292'ye çıkartarak iktidarını sürdürebildi. Keşan'da bir kez daha ülke genelinden farklı bir sonuç çıktı. Mecliste tek başına iktidar olmasını sağlayacak çoğunluğu elde eden ANAP, Keşan'da 38.463 geçerli oyun 9.403'ünü (% 24.5) alarak ikinci sırada kaldı. 13.398 (% 34.8) oy alan SHP ise

seçimi ilk sırada tamamlamıştı. Bülent Ecevit liderliğindeki Demokratik Sol Parti (DSP) 9.047 (% 23.5) oyla üçüncü sırayı alırken, DYP 5.531 (% 14.4) oyla 4. sırada yer alabilmişti. (DİE, 1988: 15) Seçim sonuçları Keşan'da sol bloktaki bölünmeye rağmen seçmen eğiliminin ağırlıklı olarak sosyal demokrasi yönünde süreklilik gösterdiğini ortaya koymuştu. Üstelik sol blok oylarının toplamı % 60'lara dayanmıştı. Bülent Ecevit liderliğindeki CHP'nin 1977 seçimlerinde Keşan'da yakalamış olduğu oy oranına neredeyse ulaşılmıştı. Öte yandan ilçedeki seçmenlerin nezdinde Ecevit'in itibarının devam ettiği de görülmüştü.

İlçe merkezinde 18.530 geçerli oyun, 5.018'ini (% 27.1) ANAP, 6.434'ünü (% 34.4) SHP, 3.768'ini (% 20.3) DSP, 2.795'ini (% 15.1) DYP almıştı. (DİE, 1988: 22-009) Kırsal alanda kullanılan 19.933 geçerli oyun 4.385'ni (% 22) ANAP, 6.964'ünü (% 34.9) SHP, 5.278'ni (% 26.5) DSP, 2.736'sını (% 13.7) DYP kazanmıştı. (DİE, 1988: 22-009) Sol blok oyları kırsal alanda % 60'ın, kentte ise % 50'nin üzerine çıkmıştı. SHP hem kırsal alanda hem de kentte ilk sırada yer alırken DSP kırsal alanda ikinci kentte ise üçüncü sırada yer alarak bölgedeki gücünü ortaya koymuştu. Böylece Keşan'da 1973 seçimlerinden başlayarak 1987 seçimlerini kapsayan tüm genel seçimlerde seçmen eğiliminin sosyal demokrasi ekseninde belirlediği bir tablo ortaya çıkmıştı. Sonuçlar Keşan'daki seçmen tercihinin "ideolojik" bir çerçeveye oturduğunu da göstermişti. Bu bağlamda seçmenlerin kendilerini tanımladıkları norm ve değerlere yakın buldukları partilere yöneldikleri görülmüştü. Ayrıca siyasi parti liderlerinin seçmen üzerindeki etkisi de seçim sonuçlarında belirleyici olmuştu. Nitekim 1980 darbesine kadar "Karaoğlan", "halkçı" Ecevit liderliğindeki CHP'nin ve 1980 sonrası süreçte yine Ecevit liderliğindeki DSP'nin ilçedeki seçmen üzerindeki etkisi seçim sonuçlarına da yansımıştı.

1989 yılında yapılan yerel seçimlerde ülke genelinde SHP % 28.7'lik oy oranıyla ilk sırayı alırken onu sırasıyla DYP % 25.1, ANAP % 21.8, RP % 9.8, DSP % 9 izlemişti. Seçim kampanyası sürecinde iktidarla uyumlu yerel yönetimler söylemiyle hareket eden Özal liderliğinde iktidarda bulunan ANAP yaklaşık 15 puanlık bir kayba uğramış ve muhalefet seçim sonuçlarını eksen alan bir yaklaşımla genel seçimlerin yinelenmesi gerektiğini ileri sürmüştü ve iktidarın meşruiyetini kamuoyu desteği açısından tartışmaya açmıştı. Demirel'in liderliğindeki DYP ise 1987 genel seçimlerdeki oy oranını 6 puan arttırarak merkez sağdaki rakibi ANAP'ı geride bırakmayı başarmıştı. Dinsel referanslara dayalı siyasi söylemleriyle ön plana çıkan RP oylarını genel seçimlere göre 3 puana yakın arttırmıştı. SHP genel seçimlerdeki oy oranını 3 puan arttırarak ilk sırayı almayı başarırken Ecevit'in kişisel karizmasının belirleyici olduğu DSP de oylarını 0.5 puan yükseltmişti. Keşan'daki sonuçlar ülke genelindeki görüntüyle örtüşmekteydi. 36.220 geçerli oyun 12.655'ini alan SHP (% 35) ile ilk sırayı elde ederken, onu sırasıyla DYP 8.810 oyla (% 24.3), ANAP 7.398 oyla (% 21.9), DSP 6.094 oyla (% 16.8) izlemişti. (DİE, 1989: 40-41)

Yerel düzlemde adayların kimlikleri, ilçe merkezinde ve kırsalındaki ilişkileri, sosyo-ekonomik statüsü gibi faktörlerin belirleyici olduğu dinamikler dikkate alınmak kaydıyla Keşan'da Demirel öncülüğündeki DYP'nin SHP'nin ardından ikinci sırayı alarak ANAP'a üstünlük sağladığı anlaşılmaktaydı. DYP kentli seçmenlerin tercihinde ikinci kırsal seçmenlerin tercihinde ise üçüncü sırayı elde etmişti. (DİE, 1989: 41) Ecevit'in liderliğindeki DSP ise ilçe merkezinde % 12.2'lik bir oy oranıyla dördüncü sırada kalırken kırsal alanda SHP'nin ardından ikinci sıraya yükselmişti. (DİE, 1989: 40) Kırsal kesimde DSP (% 20.9) ve DYP (% 20.3), % 36.1'lik oy oranına sahip olan SHP'yi izlemekteydi. (DİE, 1989: 41) İktidar partisi ANAP'ın ülke genelindeki düşüşü Keşan'a da yansımıştı. Parti kent merkezinde üçüncü kırsal kesimde ise ancak dördüncü sırada kendine yer bulabildi. Merkez sol blok 1989 yerel seçimlerinde % 50'nin üzerindeki oy oranıyla Keşan'da seçmenlerin ilk tercihi olmaya devam etti ancak 1987 genel seçimlerinde % 60'yakın düzeydeki oy oranında görece bir azalma görülmekteydi. DYP oylarındaki yükseliş bu kaybı anlamlı kılarken Demirel'in etkili muhalefetine Keşan seçmeninde karşılık bulunduğu anlaşılmaktaydı. Bununla birlikte seçmenin ideolojik tutumu süreklilik göstermekteydi.

5. SONUÇ

Türkiye 14 Mayıs 1950'de gerçekleştirilen açık ve demokratik seçimlerle çok partili bir toplumsal düzene geçmiştir. Ancak 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 darbeleri çoğulcu demokratik bir toplumsal düzene geçiş sürecini kesintiye uğratmıştır. Darbelerin ardından yeniden çok partili demokratik düzene geçiş sürecinde gerçekleştirilen seçimler ve anayasa referandumları yaklaşık onar yıllık özgün siyasi dönemlerin belirmesine neden olmuştur. 1961'deki anayasa referandumunu ve genel seçimleriyle başlayan ve 12 Mart 1971'e kadar devam eden zaman diliminde gerçekleştirilen seçim sonuçları Keşan'daki seçmenlerin darbe ve sonrasındaki vesayet unsurlarına karşı mesafeli bir tutum aldıklarını göstermiştir. Bu bağlamda Keşan'da 1960'lı yıllarda gerçekleştirilen genel seçimlerde darbe mağduru olan DP geleneğinin seçmen kitlesinde hatırı sayılır bir taban oluşturduğu görülmüştür. 12 Mart 1971 Muhtırası ile başlayan süreçte özellikle CHP içindeki genel başkanlık ve politik söylemindeki değişim partinin oylarını hem ülke genelinde hem de Keşan'da zirveye taşımıştır.

1970'lerde Bülent Ecevit liderliğindeki CHP'nin muhtıraya ve vesayet düzenine karşı aldığı tavır, "inançlara saygılı laiklik", "ortanın solu", toplumsal düzendeki bozuklukları teşhir eden muhalif söylemleri ülkedeki ve Keşan'daki seçmen tutumunda belirleyici olmuştur. 1970'lerin sonuna kadar ülke genelinde CHP, 1980'lerin sonuna kadar da Keşan'da siyasi yelpazenin sol tarafındaki partiler, SHP ve DSP, dominant siyasi örgütler haline gelmişti. Bu durum 1960'lardaki reaksiyoner tavrından farklı olarak ideolojik bir seçmen tutumunun ortaya çıktığı görülmüştür. 1970'lerin sonlarında ülkenin sürüklendiği politik ve ekonomik kaos

12 Eylül 1980’de yeni bir darbeye zemin hazırlamıştır. Askeri vesayetin ülkedeki siyasi yapıyı yeniden dizayn etme çabaları 1987’deki halkoylaması ve genel seçim sonuçlarıyla başarısızlığa uğramıştır. ANAP’ın 1980’li yıllarda ülke genelinde elde ettiği desteğe rağmen Keşan’da, oyların bölünmesine rağmen, sol blok (SHP-DSP) seçmen tercihinde ilk sırada yer almaya devam etmiştir. 1980’li yıllarda gerçekleştirilen genel seçim sonuçları Keşan’daki seçmen tutumunun ideolojik bir çerçevede tezahür ettiğini güçlü biçimde ortaya koymuştur. Sonuç olarak 1960’lardan 1980’lerin sonuna uzanan süreçte Keşan’daki seçmen tutumu darbelerle karşı, demokratik bir toplumsal düzene destek vermiş ve 1970’lerden itibaren ideolojik bir nitelik göstermiştir.

Etik Beyan

Çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında belirtilen tüm kurallara uyulduğu beyan edilmiştir.

Etik Kurul Onayı

Araştırmanın etik kurul izni gerektirmeyen araştırmalardan olduğu beyan edilmiştir.

Çıkar Çatışması ve Finansal Katkı Beyanı

Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması ve finansal katkı beyan edilmemiştir.

KAYNAKÇA

Ahmad, F. (2015). *Modern Türkiye’nin Oluşumu*, Çev. Yavuz Alogan, 14. Baskı, Kaynak Yayınları, İstanbul.

Akgün, B. (2000). “Türkiye’de Seçmen Davranışı: Partizan Tutumlar, İdeoloji Ve Ekonomik Faktörlerin Oy Vermeye Etkisi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri MYO Dergisi*, C. 1, S. 4, ss. 75-92.

Akşin S. (2016). *Kısa Türkiye Tarihi*, 20. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Alkan, M. Ö. (1999). “Osmanlıdan Günümüze Türkiye’de Seçimlerin Kısa Tarihi”, *Görüş Dergisi*, S. 48, ss. 48-61.

Alkan, M. Ö. (2017). “27 Mayıs Darbesi Koşullarında Yapılan Halkoylaması: İlk Anayasa Referandumunu”, *Atlas Tarih*, S. 46, ss. 120-127.

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1969). *2 Haziran 1968 Mahalli Seçimler Sonuçları*, Yayın No. 555, Ankara.

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1973). *Milletvekili ve Cumhuriyet Senatosu Üyeleri Seçimi Sonuçları*, Yayın No. 698, Ankara.

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1974). *9 Aralık 1973 Mahalli Seçimler Sonuçları*, Yayın No. 716, Ankara.

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1976). *12 Ekim 1975 Cumhuriyet Senatosu Üyeleri ve Milletvekili Ara Seçimi Sonuçları*, Yayın No. 770, Ankara.

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1977). *5 Haziran 1977 Milletvekili Genel ve Cumhuriyet Senatosu Üyeleri Üçte Bir Yenileme Seçimi Sonuçları*, Yayın No. 817, Ankara.

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1979). *11 Aralık 1977 Yerel Seçim Sonuçları*, Yayın No. 859, Ankara.

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1983). *7 Kasım 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Halkoylaması Sonuçları*, Yayın No. 1034, Ankara.

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1985). *6 Kasım 1983 Milletvekili Seçim Sonuçları*, Yayın No. 1071, Ankara.

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1984). *24 Mart 1984 Mahallî İdareler Seçim Sonuçları*, Yayın No. 1109, Ankara.

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1987). *6 Eylül 1987 Anayasa Değişikliği Halkoylaması Sonuçları*, Yayın No. 1255, Ankara.

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1988). *29 Kasım 1987 Genel Seçimi Sonuçları (İlçe Sonuçları)*, Yayın No. 1273, Ankara.

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1988). *29 Kasım 1987 Genel Seçimi Sonuçları*, Yayın No. 1280, Ankara.

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1989). *26 Mart 1989 Mahallî İdareler Seçim Sonuçları*, Yayın No. 1393, Ankara.

Beren, F. (2013). “Seçmen Tercihine Etki Eden Faktörler ve Seçim Güvenliği: Şanlıurfa İli Örneği”, *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)*, C. 8, S.1, ss. 191-214.

Çavdar, T. (1983). “Cumhuriyet Halk Partisi (1950-1980)”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. 8, İletişim Yayınları, İstanbul.

Çavdar, T. (2013). *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1950'den Günümüze*, 5. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.

Devlet İstatistik Müdürlüğü (1970). *12 Ekim 1969 Milletvekili Seçim Sonuçları*, Yayın No. 610, Ankara.

Eğilmez, M. (2019). *Değişim Sürecinde Türkiye-Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Sosyo-Ekonomik Bir Değerlendirme*, 19. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Ergüder, Ü. (2007). “Türkiye’de Değişen Seçmen Davranışı Örüntüleri”, *Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme*, Ed. Ersin Kalaycıoğlu-Ali Yaşar Sarıbay, 3. Baskı, Alfa Aktüel Yayınları, İstanbul.

Eroğul, C. (1990). *Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)*, 2. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.

Gülen, A. (2019). “Siyasî Partilerin Propagandaları Ekseninde 1977 Genel Seçimi”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 65, ss. 119-157.

Karpat K. H. (2010). *Türk Demokrasi Tarihi (Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller)*, Timaş Yayınları, İstanbul.

https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/1957MilletvekiliSecimi/1957_Secim_Sonuclari.pdf, Erişim Tarihi: 15.10.2022.

Pamuk, Ş. (2014). *Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi*, 4. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet İstatistik Enstitüsü (1961). *15 Ekim 1961 Milletvekili ve Senato Üyesi Seçimi Sonuçları*, Yayın No. 434, Ankara.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet İstatistik Enstitüsü (1965). *17 Kasım 1963 Mahalli Seçimler Sonuçları (Belediye Başkanlığı Seçimi, Belediye Meclisi Üyeleri Seçimi, İl Genel Meclisi Üyeleri Seçimi, Muhtar ve İhtiyar Heyeti Seçimi)*, Yayın No. 474, Ankara.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet İstatistik Enstitüsü (1966). *1950-1965 Milletvekili ve 1961, 1964 Cumhuriyet Senatosu Üye Seçimleri Sonuçları*, Yayın No. 513, Ankara.

Türkiye İstatistik Kurumu (2008). *Halkoylaması Sonuçları 2007, 1988, 1987, 1982, 1961*, Yayın No. 3156, Ankara.